

ביאור דברי הבעל שם טוב הקדוש זי"ע כי למד כל הרפואות מ"ויקרא אל משה"

בפרשתנו פרשת ויקרא (ויקרא א-א): "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה', מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". בספר "בעל שם טוב" (פרשתנו אות א) מביא מה שכתב הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקמארנא זי"ע בפירושו "היכל הברכה" (סוף דיבור הראשון): "אמר מרן הריב"ש (הרב רבי ישראל בעל שם) טוב, שכל הרפואות למד מפסוק ויקרא אל משה".

והנה ידוע כי תורת הבעל שם טוב הקדוש זי"ע רובה ככולה, תכליתה ללמד את האדם דרך בעבודת ה', איך להעצים את הקשר שלו עם הקב"ה בכל דרכי החיים, ובכן ראוי לבאר בדרך העבודה מהי תרופת המרפא שמצא הבעש"ט בפסוק זה: "ויקרא אל משה", שהיא שורש לכל הרפואות.

"צא ולמד ממשה אבי החכמה אבי הנביאים"

פתח דברינו יאיר במאמר חכמינו ז"ל במדרש (ויק"ר א-טו), שמצאו לנכון להלל ולשבח את ענוותנותו הגדולה של משה רבינו, כפי שלמדו מפסוק זה: "ויקרא אל משה", וכך אמרו:

"ויקרא אל משה וידבר ה'. מיכן אמרו כל תלמידי חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו. תדע לך שכן, צא ולמד ממשה אבי החכמה אבי הנביאים, שהוציא ישראל ממצרים, ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים, ונוראות על ים סוף, ועלה לשמי מרום, והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו, שנאמר ויקרא אל משה וידבר".

כאשר נתבונן נראה כי פירוש זה של המדרש, שבפסוק זה: "ויקרא אל משה", רצה הכתוב ללמדנו ענוותנותו הגדולה של משה רבינו, מתקשר היטב עם דברי "בעל הטורים", שמפרש הטעם שנמסר במסורה לכתוב בספר תורה את האות א' של "ויקרא" א' זעירא, כלומר אות קטנה, כי משה רבינו עצמו כתב א' זו של ויקרא קטנה מפאת גודל ענוותנותו, ובלשון קדשו:

"אל"ף דויקרא זעירא, שמשה היה גדול ועניו, לא רצה לכתוב אלא ויקר, כאלו לא דבר הקב"ה עמו אלא בחלום, כדרך שנאמר בבלעם (במדבר כג-ד) [ויקר אל בלעם], כאלו לא נראה לו השם אלא במקרה, ואמר לו הקב"ה לכתוב גם האל"ף, ושוב אמר לו משה [להקב"ה] מחמת רוב ענוה, שלא יכתבנה אלא קטנה יותר משאר אלפיי"ן שבתורה, וכתבה קטנה".

ויש להוסיף תבלין לבאר הטעם שהסכים הקב"ה למלא את בקשתו של משה, שיכתוב את האות א' של "ויקרא" קטנה, ולכאורה יפלא שהרי תורת ה' היא "תורת אמת" שאין למעלה ממנה, ולמעשה הרי נתגלה הקב"ה למשה רבינו בקביעות ולא במקרה, כמו שכתוב (שמות לג-יא): "ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו".

וכן נתגלה אליו בהקיץ ולא בחלום, כמו שאמר הקב"ה לאהרן ומרים בשבחו של משה (במדבר יב-ו): "ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתוודע בחלום אדבר בו, לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט", הנה כי כן איך הסכים הקב"ה, שיכתוב משה א' של "ויקרא" קטנה כאילו כתוב "ויקר", כאשר למעשה נראה אליו בקביעות ולא במקרה.

"אלף בינה" - להתבונן באל"ף זעירא

אך הביאור בזה ברור ופשוט, כי אמנם כן משה ביקש לכתוב א' קטנה כדי להמעיט בכבוד עצמו, אבל הקב"ה הסכים למלא את בקשתו, כדי להגדיל בכך את כבודו של משה, להראות לדורות עולם לכל לומדי התורה, שישכילו לדעת כי משה זכה למדרגתו הגדולה, שדיבר עמו הקב"ה פנים אל פנים: "כאשר ידבר איש אל רעהו" בזכות ענוותנותו הגדולה.

לכן פתח הכתוב את ספר ויקרא בפסוק: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר", לומר לנו זרע עם קודש דברים ברורים חוצבי להבות אש, ראו נא ראו בני חביבי, בני אברהם יצחק

ויעקב, לומדי תורת משה, את האות א' זעירא של "ויקרא" שכתב משה רק מפאת גודל ענוותנותו, ובכך תשכילו להבין מדוע זכה משה למדרגתו הגדולה, שהזמין אותו הקב"ה לאהל מועד לדבר עמו כאשר ידבר איש אל רעהו, ותלמדו מזה שלא להיות ח"ו בכלל: "תלמיד חכם שאין בו דעת", המתגאה בתורתו, אשר חכמינו ז"ל מעידים עליו: "נבילה טובה הימנו".

חשבתי דרכי לבאר בזה מאמר הגמרא (שבת קד-): "אמרי ליה רבנן לרבי יהושע בן לוי, אתו דרדקי האידינא לבי מדרשא [באו ילדים לבית המדרש], ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמרו כוותייהו, [אמרו דברים בענין האל"ף ב"ת, שאפילו בימי יהושע בן נון לא נאמרו כמותם], אל"ף ב"ת - אלף בינה". ופירש רש"י: "אלף בינה - למוד תורה".

ויש לבאר הטעם שהתפעלו החכמים כל כך מדרשה זו של הילדים, כי ילדים קטנים הם רמז על מדת הענוה, כי מפאת קטנותם אינם מתגאים על הבריות, לכן סיבב הקב"ה להשפיע דוקא להם לדרוש דרשה זו: "אל"ף ב"ת אלף בינה". הכוונה בזה, כי אם אנו רוצים להצליח בלימוד התורה, העצה על כך היא: "אלף בינה" - להתבונן באות אל"ף של "ויקרא" שהיא זעירא מצד מדת ענוותנותו של משה, ובזכות זה זכה למדרגתו הגדולה שנכנס לפני ולפנים באהל מועד לדבר עם השם, וכך בבחינה זו חייבים אנו ללמוד תורה.

מהו הקשר בין "דעת" למדת הענוה

אלא שעתה מוטלת עלינו חובת הביאור להבין: א) מה ראה הכתוב ללמדנו על ענוותנותו הגדולה של משה רבינו בפסוק: "ויקרא אל משה", בבחינת הקדמה לקראת עבודת הקרבנות שנזכרה בפסוק הבא: "אדם כי יקריב מכם קרבן לה".

ב) מלשון המדרש שמגדיר את התלמיד חכם המתגאה: "תלמיד חכם שאין בו דעת", משמע כי מדת הענוה היא בבחינת "דעת". וכן משמע

היכל הברכה: "אמר מרן הרב רבי ישראל בעל שם טוב, שכל הרפואות למד מפסוק ויקרא אל משה"

ביאור המדרש שמגדיר תלמיד חכם המתגאה: "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו"

הקב"ה הסכים שיכתוב משה "ויקרא" עם א' זעירא, כדי ללמדנו ענוותנותו הגדולה של משה רבינו"

ביאור הגמרא: "אל"ף בי"ת - אל"ף בינה". הלומד תורה יתבונן באות א' שכתב משה מפאת ענוותנותו

ממה ששינינו בגמרא (סוטה ה.): "לעולם ילמד אדם מ'דעת' קונו, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני". וצריך ביאור מהו הקשר בין "דעת" למדת הענוה.

ג) ראוי להתבונן בדברי חכמים וחידותם, שדיברו בגנותו של המתגאה: "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו". וצריך ביאור להבין ההשוואה בין המתגאה לנבילה, ולקבוע קביעה ברורה כי נבילה טובה הימנו.

סיבת המיתה בגלל פירוד הד' יסודות

רחש לבי דבר טוב לבאר כל זה על פי מה שכתוב בפרשת פנחס (במדבר כה-יא): "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום".

ומפרש בתרגום יונתן: "את בריתי שלום, האנא גזר ליה ית קימי שלם, ואעבדיניה מלאך קיים ויחי לעלמא, למבשרא גאולתא בסוף יומיא". פירוש: "את בריתי שלום, שאעשה אותו מלאך קיים שיחיה לעולם לבשר על הגאולה באחרית הימים". פירוש זה מתאים למה שמבאר במדרש (ילקוט שמעוני שם): "פנחס הוא אליהו".

וצריך ביאור איפה רמזו בהבטחת הקב"ה: "הנני נותן לו את בריתי שלום", שהוא יחיה לעולם ולא ימות. מצינו ביאור על כך בדברי ה"ספורנו" (שם):

"את בריתי שלום, ממלאך המות, כענין (איוב כה-ב) עושה שלום במרומי, כי אמנם הפסד לא יקרה אלא בסיבת התנגדות הפכיים, וזה אמנם נתקיים בפנחס שהאריך ימים הרבה מאד מכל שאר אנשי דורו... וכל שכן לדברי האומר אליהו זה פנחס והוא עדיין חי וקיים".

ובהשקפה הראשונה דברי ה"ספורנו" סתומים וחתומים. אולם בשו"ת "יהודה יעלה" להגה"ק מהר"א אסאד זצ"ל (ח"ב סימן קנה) מבאר כוונת ה"ספורנו" בטוב טעם ודעת, על פי הידוע כי האדם מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, והמיתה הבאה על האדם היא מפאת התגברות היסודות זה על זה, כי כשיסוד האש מתגבר על יסוד המים הוא מייבש את המים, וכשיסוד המים מתגבר על יסוד האש הם מכבים אותו, וכן כאשר יסוד הרוח מתגבר על יסוד העפר הוא מפזר אותו, וכאשר יסוד העפר מתגבר על יסוד הרוח הרי הוא סותם אותו.

וזהו שבירך הקב"ה את פנחס הוא אליהו: "הנני נותן לו את בריתי שלום", שארבעה היסודות שלו יחיו בשלום זה עם זה שלא יתגברו האחד על השני, וממילא לא ימות אלא יחיה לאורך ימים, ולזה

נתכוון ה"ספורנו" במה שכתב: "כי אמנם הפסד לא יקרה אלא בסיבת התנגדות הפכיים", כלומר שסיבת המיתה היא מפאת התנגדות היסודות זה לזה, ואילו פנחס זה אליהו נתברך בשלום שלא יתנגדו זה לזה וממילא יחיה לעולם.

בענין זה מצינו דבר נחמד בקונטרס "שב דנחמתא" להגאון הגדול ר' יוסף ענגל זצ"ל (אות א), שהביא הקדמה יקרה זו שסיבת המיתה היא בגלל התנגדות היסודות, ומבאר על פי זה כמין חומר מאמר הגמרא (ברכות ג): "אליהו בארבע". כי סתם אדם שאחד מד' יסודותיו גובר בו בטבע על שאר היסודות, כל פעולותיו מתייחסות בעיקר אל יסוד ההוא הגובר בו, כגון מי שייסוד האש גובר בו, כל פעולותיו הן במהירות ובזריזות, ומי שייסוד העפר גובר בו, כל פעולותיו נעשות בעצלות וכבדות.

אולם אליהו הנביא שברכו הקב"ה בברית "שלום", שיחיה לעולם על ידי שכל ד' יסודותיו יפעלו יחד בשלום, לכן גם הפעולות של ארבעה יסודותיו ממוזגות להפליא, ואין אחד מהם גובר על חבירו, הנה כי כן לזה נתכוונו באומרם: "אליהו בארבע", כלומר כל פעולותיו מתייחסות בשווה אל כל ארבעה יסודותיו.

על ידי מדת ענוה אין התנגדות בין היסודות

ועתה בא וראה כי בענין זה למדנו חידוש גדול ממשנתו הטהורה של המגיד הקדוש הרבי ר' דוב בער ממעזריטש זי"ע, כי אדם שבורח מן הגאווה ומתדבק במדת הענוה, הרי הוא זוכה שד' יסודותיו לא יתנגדו זה לזה, ועל ידי זה יזכה לאריכות ימים, ולא ימות קודם זמנו בגלל התנגדות היסודות זה לזה.

יסוד נפלא זה מבואר ב"אוהב ישראל" (פרשת שלח ופרשת חקת) בשם רבו המגיד ממעזריטש זי"ע, על מקרא שכתוב (איוב כה-ב): "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומי". ובמדרש (דב"ר ה יב): "מיכאל כולו שלג, וגבריאל כולו אש, ועומדים זה אצל זה, ואינם מזיקים זה את זה".

פירוש, מלאך מיכאל הוא שר של מים מדת החסד בימין, ואילו מלאך גבריאל הוא שר של אש מדת הדין משמאל, ולכאורה הם שני הפכים המתנגדים זה לזה, שהרי המים מכבים את האש והאש מייבשת את המים, אך עם כל זאת: "עושה שלום במרומי", הקב"ה עושה שלום ביניהם, שיחיו ביחד בשלום זה לצד זה. ומבאר המגיד ממעזריטש הענין בזה, כפי שמביא ה"אוהב ישראל" (פרשת חקת) בלשון קדשו:

"כי הקיום ומעמד של כל נברא ונוצר ונעשה הוא בחינת 'אין', כי כאשר כל דבר נברא רואה ומבין ערך מהותו ואיכותו, נגד אור הצח והבהיר אור אין סוף ברוך הוא וברוך שמו, אז נתבטל במציאותו ונחשב בעיני עצמו כאפס ואין, ומחשב בעצמו, למה זה בראני ברוך הוא וברוך שמו, כי אם לכבודו בראני, ובודאי גם את הדבר הזה המתנגד הפכיי לנגדי, גם כן בראו הבורא ברוך הוא וברוך שמו לכבודו, ועל ידי זה נעשה שלום ביניהם שלא לבטל זה את זה כנ"ל, ואז אין המים מכבים את האש".

בענין זה מצינו פנינה יקרה בדברי המגיד הקדוש מקונוינין זי"ע ב"עבודת ישראל" (פרשת נח), שהביא הקדמה זו שהביא ה"אוהב ישראל" בשם: "קיבלנו מרבותינו", וכוונתו על מורו ורבו המגיד ממעזריטש זי"ע, והוסיף ה"עבודת ישראל" לפרש בזה כמין חומר מקרא שכתוב (תהלים קד-כד): "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית". והנה הם דברות קדשו:

"כי חכמ"ה היא צירוף כ"ח מ"ה, דהיינו שכל המעשים וארבעה היסודות, נברא בהם כח ההסתכלות להביט כל דבר, כי מה הוא והוא אפס ואופס לפני מחוללו, ומוכרח לשמור פקודת יוצרו אשר שם בקרבו, הגם שעל ידי זה יתבטל ממציאותו. ולפי זה כאשר המים נעשה אין ואפס ובהתפשטות גשמות כח שבקרבו, וכמו כן האש וכן כולם, עד שעל ידי זה מתייחדים ומשולבים איש עם רעהו בפקודת היוצר".

ונרחיב הביאור בזה, כי המדרגה של השכל הנקראת "חכמה", תפקידה בקודש להחכים את ד' היסודות שבאדם, [שהם בעצם האדם עצמו הכלול מהם], להחזיק עצמם בענוה בבחינת מ"ה, על ידי שיכירו וידעו שאין בהם שום כח עצמי, כי אם ממה שנותן להם הקב"ה, כמו שתיקנו לומר בתפלת השחר (לעולם יהא אדם): "מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה צדקותינו, מה ישועתנו, מה כוחנו, מה גבורתנו", [ויש לומר כי הזכירו ז' פעמים מ"ה כנגד ז' מדות שבאדם], ולכן היא נקראת חכמה כדברי ה"עבודת ישראל" שהיא אותיות כח מ"ה.

והנה אחרי שהסכימו ד' היסודות לקבל על עצמם את הלקח של חכמה"ה - כח מ"ה להיות בבחינת מ"ה, נכנסת לפעולה המדרגה השנייה של השכל הנקראת "בינה", שתפקידה בקודש לתת תבונה לאדם להיות מבין דבר מתוך דבר, וכך היא נותנת תבונה לכל אחד מד' היסודות להיות מבין דבר מתוך דבר, כי כמו שפעולת היסוד שלו חשובה להחיות ולהפעיל את הגוף, כך הפעולות של שאר ג' היסודות חשובות להחיות ולהפעיל את הגוף.

וכך נמשך המסע של השכל במוח האדם, כי אחרי שקיבלו ד' היסודות את השפעת חכמה"ה להיות בבחינת כח מ"ה, ואת השפעת "בינה" להבין דבר מתוך דבר, שגם הפעולות של שאר היסודות הן מאד חיוניות לקיום האדם, אז באה הבחינה השלישית הנקראת "דעת" שהיא מלשון חיבור, אשר תפקידה בקודש ללמד את ד' היסודות "דעת", איך להתחבר יחד בשלום ובשלוה בלי שיתגברו אחד על השני, אלא יפעלו יחד כאיש אחד בלב אחד.

כיון שבאנו לידי כך ירווח לנו להבין הטעם שהגדירו חכמינו ז"ל מדת הענוה בתואר "דעת", כי הבחינה השלישית בשכל האדם הנקראת "דעת", היא זו שמקשרת מה שרכש האדם בחכמתו ובינתו, כדי לחבר יחד את כל ד' היסודות שיפעלו יחד, ואם יש לאדם "חכמה" וגם "בינה", אבל אין בו "דעת" להוציא מה שרכש בחכמתו ובינתו מהכח אל הפועל, כי אז תתעורר בו מדת הגאווה הגורמת לד' היסודות להתנגד זה לזה, ועל ידי זה הוא יחלה וימות, כי יסוד האש ייבש את יסוד המים, ויסוד המים יכבה את יסוד האש.

מי שדעתו שפלה

כאילו הקריב כל הקרבנות

בדרך זו במסילה נעלה לבאר, מה שפתח הכתוב את פרשת הקרבנות בפסוק: "ויקרא אל משה", כדי ללמדנו בכך ענוותנותו הגדולה של משה רבינו, שלא נכנס לאהל מועד עד שהזמין אותו הקב"ה, ועל זה מורה א' זעירא של "ויקרא", על פי מה ששינוי בגמרא (סוטה ה:):

שורש המיתה מצד התגברות ד' היסודות אחד על השני, האש מייבשת המים, והרוח מפזרת את העפר

המגיד ממעזריטש: על ידי מדת ענוה מתבטלים ד' היסודות לרצון ה' ומתקיימים יחד בשלום

עבודת ישראל: "כולם בחכמה עשית" - חכמה היא כח מ"ה, ללמדנו שקיום ד' היסודות הוא על ידי ענוה

הפסוק: "ויקרא אל משה", שממנו למדים מדת ענוה, הוא שורש כל הרפואות על ידי הקשר בין ד' היסודות

דרכי הפעולות של החכמה הבינה והדעת

חשבתי דרכי לבאר לפי זה מה שמבואר בכל ספרי קודש הקדמונים והאחרונים, כי השכל של האדם במוח שבראש נחלק לשלשה חלקים: "חכמה בינה דעת", ומקור הדבר בפסוק שדיבר הקב"ה בשבחו של בצלאל (שמות לא-ג): "ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ודעת". ולזה נתכוון החכם מכל אדם כשהוא מתאר את הפעולות של מערכת השכל (משלי כד-ג): "בחכמה יבנה בית, ובתבונה יתכונן, ודעת חדרים ימלאו". ועל זה תיקנו להתפלל בשמונה עשרה (ברכת אתה חונן נוסח ספרד): "וחננו מאתך חכמה בינה ודעת".

והנה כבר האריכו בספרים הקדושים [ראה ב"לקוטי אמרים" לבעל התניא (פרק ג) בני יששכר" (אדר מאמר ג דרוש א), "יושר דברי אמת" אות כא] ועוד, כי חכמה, בינה, דעת, הן ג' מדרגות שהשכל משתמש בהן, עד שהוא מגיע לידי החלטה להוציא את מחשבתו מהכח אל הפועל, חכמה היא המחשבה הראשונה על עצם המעשה, לפני שהוא מחשב איך לעשותו. משם עוברת המחשבה למדרגה השנייה בינה, להבין דבר מתוך דבר איך לעשות מעשה זה לפי היכולת שלו, עד שהיא מגיעה לשלב השלישי דעת, להחליט החלטה מוחלטת בוודאות גמורה, שהוא רוצה להוציא את מחשבתו מהכח אל הפועל.

חשבתי דרכי ללכת בדרכם לבאר באופן אחר דרכי המחשבה של שלשה אלה: חכמה, בינה, דעת, כי תפקידם הוא להשפיע על ד' היסודות שבגוף: אש, רוח, מים, עפר, שידורו יחד בתוך הגוף בשלום ובשלוה, ויפעלו יחד כאיש אחד בלב אחד, בלי שיתגבר יסוד האש על יסוד המים או להיפך, וכן בלי שיתגבר יסוד הרוח לפזר את יסוד העפר, או להיפך שלא יתגבר יסוד העפר לסתום את יסוד הרוח, אלא יחד ימלאו את רצון ה' כל אחד לפי מהותו ובחינתו.

"דעת" מחברת ומקשרת את ד' היסודות

מעתה ירווח לנו להבין הטעם שהגדירו חכמינו ז"ל את מדת הענוה בתואר "דעת", באומרים: "לעולם ילמד אדם מדעת קונו" - לבחור במדת הענוה, ובמה שהגדירו תלמיד חכם המתגאה בתואר: "תלמיד חכם שאין בו דעת", על פי מה שכתב ב"עבודת ישראל" (פרשת כי תשא על הפסוק ויתן אל משה) וכן כתב בעל התניא ב"לקוטי אמרים" (פרק ג), כי "דעת" היא לשון התקשרות והתחברות, כמו שכתוב (בראשית ד-א): "והאדם ידע את חוה אשתו".

הנה כי כן מטעם זה נקראת מדת הענוה בתואר "דעת", כדי ללמדנו בכך כי מי שזוכה למדת הענוה, הרי הוא מחבר את כל ד' היסודות בקשר אמיץ בלי ימוט, ועל ידי זה הוא זוכה לחיים ארוכים, כי היסודות אינם מתגברים זה על זה, אלא מתבטלים במדת ענוותנותם לרצון הקב"ה שברא את כל יסוד לפי תוכנו ומהותו.

על פי האמור נשכיל להבין דברי חכמים וחידותם, שהשוו תלמיד חכם המתגאה לנבילה באומרים: "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו". הביאור בזה, כי באמת כל בעל חי שמת ונעשה נבילה, הסיבה לכך היא משום שאחד מד' היסודות של הבעל חי נתגבר על השני, וכך "כל תלמיד חכם שאין בו דעת" - לחבר את ד' יסודותיו על ידי מדת הענוה, הרי הוא כנבילה שמתה מפאת חוסר הקשר בין ד' היסודות.

אולם למעשה מלמדים אותנו חכמינו ז"ל: "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו", והסיבה לכך היא, כי החיה שנתנבלה לא היתה לה בחירה לבחור במדת הענוה, נמצא כי מה שנתנבלה היא משום שכך נגזר מן השמים, אבל תלמיד חכם הרי יש לו בחירה לבחור במדת הענוה, שהיא בבחינת "דעת" המקשרת ומחברת בין ד' היסודות, ואם אין בו דעת משום שבחר להתגאות: "נבילה טובה הימנו" - שלא היתה לה בחירה להישאר בחיים.

הקב"ה עליהם והשטן בורח, ואם אינו בורח אז אש הקרבן שורפת אותו".

לפי האמור יש לומר הביאור בזה, כי מאחר ששורש כל החטאים הוא מדת הגאווה, שאין הקב"ה רוצה לדור עמו ולהשרות עליו את שכינתו, ועל ידי זה אין לו סיוע מן השמים להתגבר על יצרו הרע, נמצא כי החוטא שמתגאה גורם בכך פגם גדול בכל ד' יסודותיו, כי מאחר שאינם נכנעים אחד לחבירו בענוה בבחינת מ"ה, משתדל כל אחד להתגבר על חבירו, האש על המים וכן להיפך, והרוח על העפר וכן להיפך, ועל ידי זה היה ראוי שיחלה עד שימות ח"ו בסופו של דבר.

אולם הקב"ה שאינו חפץ במות הרשע כי אם בשונו מדרכו וחי, נתן לנו עצה נפלאה להביא קרבן כדי לכפר בכך נפש תחת נפש, אך יותר מכך כדי לתקן בכך את ד' יסודות האדם שנפגמו, ועל ידי שיתבונן כמו שביאר הרמב"ן (ויקרא א-ו), כי כל מה שעושים לקרבן, שחיטת הקרבן, שפיכת דמו, היה ראוי לעשות לו, כי אז יבוא לידי שבירת הלב ושפלות רוח, ויתקיים בו מקרא שכתוב: "זבחי אלקים רוח נשברה", ועל ידי זה תחזור מדת הענוה גם לד' היסודות שלא יתגבר אחד על השני, אלא יחיו יחד בכפיפה אחת בשלום ובשלוה.

על פי האמור יומתק להבין ביתר שאת, מה שהקדים הכתוב ללמדנו ענוותנותו של משה לפני פרשת הקרבנות, כדי שנשכיל להבין כי מי שהולך בדרכו של משה להיות עניו ושפל רוח, לא רק שמובטח לו שלא יחטא, אלא זאת ועוד, שעל ידי מדת הענוה יתבטלו גם ד' היסודות להיות במדה זו, ולא יתגברו אחד על השני אלא ידורו ביחד בשלום ובאחווה, ועל ידי זה לא יצטרכו להקרבת הקרבנות לתקן את הפגם בד' היסודות.

מעתה יאירו עינינו להבין מה שאמר הבעש"ט הקדוש זי"ע, שלמד את כל הרפואות מהפסוק: "ויקרא אל משה", כי שורש כל המחלות הוא מפאת מדת הגאווה של אדם שחדרה בד' היסודות, שעל ידי זה מתגבר כל אחד מהם על השני, וכך מתגבר באדם יסוד האש לייבש את יסוד המים או להיפך שגורם לכל מיני מחלות.

ולפי מה שנתבאר הרי מטעם זה הקדים הקב"ה את הפסוק: "ויקרא אל משה", ללמדנו כי ההולך בדרכו של משה להיות עניו ושפל רוח, אינו צריך לקרבנות לתקן את ד' היסודות שבו, כי מדת הענוה תחדור בתוך ד' היסודות שיתבטלו לרצון ה', לפעול יחד כאיש אחד בלב אחד למלא את רצון ה' להחיות את הגוף, וזהו שורש לכל הרפואות לרפא כל חולי וכל מדוה, ולזכות לאריכות ימים ושנים טובות.

הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני". אבל על המתגאה אמרו (שם): "כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקב"ה, אין אני והוא יכולין לדור בעולם". נמצא לפי זה כי המתגאה אין לו עזר מאת הקב"ה להתגבר על יצרו הרע, מאחר שאין הקב"ה רוצה לדור עמו, ועל ידי זה הוא נופל ברשת היצר להיכשל ח"ו בכל העוונות.

ובאמת כאשר נתבונן נראה כי רעיון נשגב זה כלול בדברי רבינו יונה ב"שערי תשובה" (שער ראשון אות כז) אשר דיבר בגנות הגאווה: "הטעם, מלבד כי הגאווה גורמת חטאים, המדה עצמה חטאת, כמו שנאמר (משלי טז ה) תועבת ה' כל גבה לב, ובעל הגאווה נמסר ביד יצרו, כי אין עזר השם עמו אחרי אשר הוא תועבת השם".

מעתה הנה מה טוב ומה נעים להבין, מה שהקדים הכתוב ללמדנו לפני פרשת הקרבנות ענוותנותו של משה רבינו, כדי שנשכיל להבין כי מי שהולך בדרכו של משה להיות עניו ושפל רוח מובטח לו שלא יחטא, כי הקב"ה משרה עליו שכינתו להיות לו לעזר להתגבר על יצרו הרע, ועל ידי זה שוב אינו צריך להביא קרבן על חטאיו.

ויש להביא ראיה לכך ממה ששינוי בגמרא (שבת נז): "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, שנאמר (שמואל א יח-יד) ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו וגו', אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו". הרי לנו דברים ברורים כי מי שזוכה להשראת השכינה מובטח לו שלא יחטא, ומזה נשכיל להבין כי מי שחטא וצריך להבין קרבן לכפרה, הרי זה משום שנתגאה וגרם בכך שתסתלק השכינה ממנו.

תכלית הקרבן לתקן הפגם בד' היסודות

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מה שמבואר בתיקוני זוהר (תיקון כד קלט): כי תכלית הקרבת הקרבן היא לתקן מה שפגם על ידי עוונותיו בארבעה יסודותיו: אש, רוח, מים, עפר, והנה הדברים בתרגום ללשון הקודש:

"כאשר פוגם אדם בארבעה יסודות שלו כאילו פוגם בנפשו, זהו שכתוב (במדבר ו-יא) [וכפר עליו] מאשר חטא על הנפש, ובאותו זמן מתפרד יסוד האש מיסוד המים ויסוד הרוח מיסוד העפר... וכאשר הוא פוגם בהם מתפרדים היסודות ויש בהם מחלוקת שהוא הפירוד, ומסתלק שם ה' מהם... ולכן צריך להביא קרבן מאותם המינים שפגם בהם, כדי לקרב על ידם ארבעת היסודות שיש בהם פירוד, ובאותו זמן שמתקרבים היסודות זה כלפי זה, מיד שורה

"אמר רבי יהושע בן לוי, בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה, שבשעה שביית המקדש קיים, אדם מקריב עולה, שכר עולה בידו, מנחה, שכר מנחה בידו, מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, שנאמר (תהלים נא-ט) זבחי אלקים רוח נשברה".

יש לבאר הטעם לכך על פי מה שכתב הרמב"ן בפרשתנו (ויקרא א-י) הטעם למה שצוה הקב"ה לחוטא להביא קרבן לה', והסכימו עמו הרבינו בחיי, הרקאנטי ורוב הראשונים, והנה הדברים בלשון קדשו:

"בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדיבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן ויסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתוודה בפיו כנגד הדיבור, וישורף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה, כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישורף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה, וכיפר הקרבן שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו".

הנה כי כן ירווח לנו להבין המאמר: "מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, שנאמר זבחי אלקים רוח נשברה". כי מאחר שרוחו כבר נשברה מצד הכרתו שמרד בה', שוב אינו צריך להביא קרבן בפועל כדי להמחיש לו הפגם. ולפי זה מבואר מה שהקדים הכתוב: "ויקרא אל משה", ללמדנו ענוותנותו של משה לפני פרשת הקרבנות, כדי ללמדנו כי מי שהולך בדרכו של משה להיות עניו ושפל רוח, הרי זה נחשב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, ועל ידי זה שוב אינו צריך להקריב את הקרבנות.

קליפת הגאווה שורש כל העוונות

אמנם עוד לאלוק מילין לבאר מה שהקדים הכתוב ללמדנו מעלת הענוה, על פי מה שהביא ה"אמרי יוסף" (הקדמה לספר לקוטי תורה וש"ס למהר"א) בשם הרבי ר' שמעלקא מניקולשבורג זי"ע, כי מדת הענוה היא יסוד כל התורה, כי בלעדיה אי אפשר להתגבר על היצר.

ומבאר הענין על פי מה ששינוי בגמרא (קידושי ל): "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר (תהלים לז-לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר (שם) אלקים לא יעזבו בידו". מבואר מזה שאין בכח אנושי להתגבר על היצר ללא עזר אלקי יתברך שמו.

עוד מבואר בגמרא (סוטה ה.), שאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על עניו ושפל רוח: "שהרי